

RÁKÓCZI PÁRIZSBAN

— Pillias Emil Rákóczi- tanulmányai —

EGY TÖRTÉNETI SZEMÉLYISÉG valódi lelkialkatát csak akkor ismerhetjük meg teljesen, ha a módszeres történetkutatás életének minden szakaszát felderíti. Különösen fontos annak a részletes feltárása, hogy az illető személyiség a nemzet történetében való szerephez jutása előtt és utána miképpen élt, mit tervezett és miképpen viselte vállalkozása sikerének vagy sikertelenségének következményeit.

A magyar történetírásnak II. Rákóczi Ferenc személyét illetően az utóbbi években igen nagy szolgálatoakat tett és tesz e téren Pillias Emil, a fiatal francia történetkutató és író. Hat évvel ezelőtt ismeretlenül fordult hozzám először azzal a kéréssel, hogy támogassam munkájában. Céljául tűzte ki II. Rákóczi Ferenc francia kapcsolatainak, párizsi tartózkodásának és gyermekei hányatott életének felkutatását. Amikor első közleményei nyilvánvalóvá tették, hogy munkáját nemcsak alapos forráskutatás és tárgyilagosság jellemzi, hanem választott tárgya iránti őszinte odaadás, mondhatnám lelkesedés, valamennyien, akik Rákóczi korával foglalkoztunk, kész örömmel karoltuk fel a magyar történet számára is hézagpótló értékes munkásságát. Azóta már kétízben hosszabb időt töltött hazánkban, a debreceni nyári egyetemek buzgó előadója s ilymódon megkönnyítette a személyes kapcsolatok, eszmecserek lehetőségét, ami annyira fontos az azonos tárggyal foglalkozó magyar és külföldi kutatók között.

A magyar történet külföldi, közelebbről francia vonatkozásaival, francia tudósok és írók eddig bizony nagyon keveset foglalkoztak. E. Sayous és a csehbaráttá vedlett Louis Eisenmann már nem élnek, s így az egész francia történetíró-gárdában Pillias az egyetlen, aki a magyar történelem problémáival foglalkozik, bár ezek a problémák egyelőre egészen szűk körre, Rákóczi Ferenc francia kapcsolataira korlátozódnak.

Hogy Pillias éppen Rákóczi szerepét választotta feldolgozásai tárgyául, annak oka az, hogy kutatásai közben rendkívül sok, magyar Rákóczi-kutatóktól még egyáltalában nem, vagy csak hézagosan használt anyagot talált a párizsi külügyminisztérium levéltárában. Ezen a nyomon elindulva kutatásait kiterjesztette a párizsi és a vidéki városi, egyházi levéltárakra, végül pedig követte Rákóczi szerencsétlen gyermekeinek nyomát olyan franciaországi kis vidéki levéltárakon keresztül is, ahová magyar kutatók nem igen jutnak el.

A világháború előtti Rákóczi-irodalom révén a magyar közönség elfogadta és gépiesen ismételte azt a felfogást, hogy Rákóczi XIV. Lajos áldozata lett, amikor bízva a franciák segítségében, felkelését megkezdte. XIV. Lajos azután rútul cserbenhagyta és száműzetése alatt csupán annyiban kárpótolta, hogy udvarában rangjának megfelelő életlehetőséget nyújtott neki. Rákóczi azonban nyugalomra vágyott, ezért választotta a grosboisi Kamalduli-zárda csendjét mindaddig, amíg el nem indult tragikus pályájának utolsó állomására, Törökországba. A valóság ezzel szemben az, hogy Rákóczinak XIV. Lajost a felkelés előtt nagyon nehéz volt megnyernie a neki ismeretlen és tőle távol eső magyar ügy támogatására. A felkelés alatt nyújtott segítség pénzben és katonában természetesen nem volt elég a magyar ügy diadalra juttatásához. Rákóczi csalódásának magyarázatát

abban találhatjuk, hogy két szerződő fél között a gyengébb rendszeren többet remél és kíván, mint amennyit az erősebb megadni kész. Az érdekközösség a gyengébb fél számára esetleg létkérdés, az erősebb számára esetleg csak nagyobb fontosságú terveinek végrehajtását elősegítő eszköz. Rákóczi párizsi tartózkodása pedig nem zajlott le a francia udvar pompájának káprázatos fényében; ezt az ő veleszületett tapintatával, finom érzésével nem is kívánta s attól távol is tartotta magát. De az is igaz, hogy a Napkirály Rákóczinak tett ígéreteit nem tartotta be, a fejedelem és vele Franciaországba bujdosott kíséretének megélhetését csak felületesen biztosította. Az ígért pénzek helyett csupán kétes értékű jövedelmi forrásokat — a párizsi városháza bevételeinek egy részét, játékkaszinó nyitására való engedélyt — nyújtott neki. Régebbi történetiszemléletünk ízlése szerint csak a szabadsághős Rákóczi képe volt előtérben, azé a magyar nemzeti hősé, akit a franciák kihasználtak, és amikor már nem volt rá szükségük, félretoltak. Ma már másképp ítéljük meg a fejedelem személyét és szerepét, ez az Ítélet Rákóczit sokkal magasabb talapzatra helyezi, mert felismeri a fejedelem méltóság-teljes viselkedésében lelki nagyságát. Ebben a vonatkozásban köszönhetünk igen sokat Pillias Emil fáradozásának, mert egészen új adatokat tárt fel előttünk. Tanulmányai eddig is francia nyelvű magyar folyóiratokban, így a Nouvelle Revue de Hongrie-ban és a Revue des Etudes Hongroises-ban jelentek meg. De olvashattuk egy igen tartalmas értekezését a Rákóczi-Emlékkönyvben és a Napkeletben magyar nyelven is. E nyáron aztán kiadta-hat tanulmányát könyvalakban.¹

A könyv hat fejezete: „La France et Rákóczi. Origines véritables de l'intervention de Louis XIV. (1700—1703); Lettres inédites de Rákóczi au baron de Besenval, ambassadeur de France à Dantzic (1712—1713); Le Jeu de Hótel de Transylvanie (1713—1716); Rákóczi aux Camaldules de Grosbôis (1715—1717) Le cœur de Rákóczi; Instructions secretes de Rákóczi à l'abbé Brenner, son ministre en France (1717—1720), Paris, ville des Rákóczi.“ Már a címek felsorolásából is látható, hogy Pillias könyvében megtaláljuk mindazokat az adatokat, amelyekből megismerhetjük Rákóczi életét a felkelés előtt és utána. Végleg tisztázza Pillias kutatása a sokat emlegetett játékkaszinó ügyét is. Ismételten hangoztatja és számokkal is igazolni tudja, hogy XIV. Lajos a Rákóczinak ígért összegnek alig egyharmadát utalta csak ki, voltaképpen tehát Rákóczi adósa lett és ezért más módon akarta kárpótolni. Így került végeredményben a sor a játékkaszinó megnyitására, amelyben — ezt Pillias ismételten hangoztatja — a fejedelem sohasem vett személyesen részt, bár a levelekből kiderül, hogy tudott róla és — mint ezt annak idején Szekfű Gyula megsejtette — igen terhes megélhetési forrásnak érezte. A pénzszerzésnek ilyen módja egyébként akkor nem volt becsületbe vágó, sőt az udvar és a hercegi családok tagjai sem riadtak vissza az akkor lábrakapott kártyaszzenvedélytől elvakítva a hamisjátéktól. Pillias sok eddig ismeretlen okmánnyal igazolja, hogy Rákóczit nemcsak felesége, de hívei is folyton zsarolták, de azt is, hogy még legszűkösebb anyagi helyzetében is tudott a szegényeken segíteni. Hogy híveinek megélhetését biztosítsa, nem volt más mentsége, mint hogy hallgatólagosan túrje környezetének, főleg a kalandor, csaló Brenner apátnak üzemek. Pillias kutatásai a játékkaszinó ügyén keresztül Rákóczi párizsi elhagyott szomorú életének hú tükkrét is mutatják. Nekünk, magyar történet-kutatóknak pedig örvendetes dolog, hogy ezt egy tárgyilagos francia történetíró állapítja meg és Rákóczi alakját, méltóság-teljes fenkölt gondolkodását e párizsi fertő közepében is úgy tudja élénk állítani és igazolni, hogy

¹ Amile Pillias: Études sur Francis II. Rákóczi, Prince de Transylvanie — Paris. Librairie Emest Leroux 1939.